

3. Study of the peculiarities of thinking and creative abilities of younger schoolchildren with ASD.
4. Studying the ways in which children with ASD interact with the world around them, including communication, problem solving, and learning.
5. Analysis of the influence of various factors, such as teaching in inclusive classes, rehabilitation programs and other interventions, on the improvement of cognitive activity in children with ASD.
6. Development and evaluation of effective teaching methods and interventions aimed at improving cognitive skills in children with ASD.
7. Understanding how psychological and social factors influence the development of cognitive activity in younger schoolchildren with ASD.

As a result of the study of the cognitive activity of younger schoolchildren with autism spectrum disorders, a number of important conclusions were revealed:

1. Children with ASD show individual characteristics in the perception and processing of information. They may have certain limitations in the perception of social information, but at the same time show a high ability to process non-social information.
2. Cognitive functions of children with ASD may vary from individual to individual. Some children may have high levels of development in certain areas, such as math or music, while others may show limitations in other cognitive functions.
4. It is important to develop and implement intervention programs aimed at improving cognitive skills in younger schoolchildren with ASD. These programs must take into account the individual needs and capabilities of each child.
5. Including children with ASD in inclusive learning environments can be beneficial, but it is important to provide support and learning strategies that meet their needs.
6. Researching the cognitive activity of children with ASD is an important step in understanding and supporting this group of children. Further research and development of programs and interventions can help make these children's learning and lives more successful and satisfying.

Key words: autism spectrum disorders, ASD, younger schoolchildren, cognitive activity, specialized programs and teaching methods.

DOI: <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series19.2023.45.03>

УДК 376.015.31-056.264

О.Ю.Гноєвська

o.y/hnoievaska@udu.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0002-0623-1542>

С. В. Гончаренко

21fkpp.s.honcharenko@std.npu.edu.ua

<https://orcid.org/0009-0000-1969-4485>

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

В статті доведена необхідність розвитку творчих здібностей дітей із порушеннями мовлення як важливого елементу психологічної здатності навчатися у школі, представлений методичний аналіз можливостей і підходів до розвитку даного психічного розвитку, обрав які педагоги або батьки (законні представники) в умовах сімейного виховання зможуть пройти ще один ступінь у подоланні специфічних закономірностей розвитку школярів з порушенням мовлення.

Ключові слова: школяр, творчість, творчі здібності, порушення мовлення.

Постановка проблеми. Творчість – це одна з найважливіших елементів розвитку особистості дитини з порушенням мовлення, формування якої безпосередньо залежить від зацікавленості дорослих та їх впливу на дитину з дитинства. Молодший шкільний вік – найоптимальніший для прояву перших

творчих експериментів, формування розвитку здібностей та закладки для подальшого розвитку та визначення себе в життєвій позиції та соціумі.

Творчість називають універсальним засобом у розвитку дитини, її індивідуальності. Вона забезпечує комфортні умови для адаптації дитини до нових умов, до навколишнього соціуму.

Аналіз досліджень та публікацій. Відомі дослідники освіти України більше уваги надавали проблемі особистості у корекційному просторі. Завдання корекційної освіти – забезпечити інтеграцію дітей з порушеннями розвитку в соціум, результативну соціалізацію, формування кожної дитини в якості суб'єкту особистого життя, надання умов для самовираження та самореалізації.

Дослідники зазначали, що корекція – це насамперед спрямування, гармонізація, направлення, вирівнювання формування особи, яка має особливості у психофізичному розвитку (В. І. Бондар, О. В. Гаврилов, С. П. Миронова, В. М. Синьов, М. К. Шеремет та інші). Корекція мовлення не може бути підведена тільки до корекції системи мовлення.

Мовленнєва діяльність – це невід'ємна від інших видів діяльності, одна з багатьох сторін психофізичного розвитку дитини (Є. Ф. Соботович, В. В. Тарасун, М. К. Шеремет та інші). Таким чином, для створення результативності впливу логопеда, він має бути комплексним, мати основу на поглибленому різносторонньому вивченні дитини (своєрідність мовлення, мислення, уяви, пам'яті, стимулюючої та емоційно-вольової сфер) та направлений на формування емоційно-вольової, когнітивної та стимулюючої сфер.

Отже, результативним є план дій складання корекційно-виховного процесу, який зможе одночасно забезпечити корекцію та надати середовище для злагодженого різностороннього формування особистості дитини, яка має порушення мовлення, надає об'єктивність як особистості, як суб'єкта діяльності та самовираження.

Мета статті – це можливість розглянути розвиток творчих здібностей дітей з порушенням мовлення. Усвідомити значущість творчості під час навчання для дітей з порушенням мовлення, що сприяє їх особистісному розвитку, підвищенню комунікативних можливостей та соціальної адаптації.

Виклад матеріалу дослідження. Сучасні дослідники психологічних та педагогічних напрямів приходять до єдиної думки, що розвиток творчих здібностей дитини з порушенням мовлення не відбувається сам собою, а визначається успішністю взаємодії дорослого та дитини.

Одним із основних принципів оновлення змісту освіти є його особистісна орієнтація, що передбачає опору на суб'єктний досвід учнів, актуальні потреби кожної дитини. У зв'язку з цим гостро постало питання про організацію активної пізнавальної та творчої діяльності учнів, що сприяє нагромадженню творчого досвіду молодших школярів, як основи, без якої самореалізація особистості на наступних етапах безперервної освіти стає малоефективною.

Питання розвитку творчих здібностей дітей з порушенням мовлення є однією з основних проблем інклюзивної педагогіки, оскільки досі до кінця не вивчений «феномен дитячої творчості» і питання, пов'язані з творчими можливостями дитини молодшого шкільного віку залишаються відкритими. Молодший школяр здатний до свого багатовимірного творчого розкриття та творчої самореалізації. Адже саме в цьому віці більшою мірою збережено риси сензитивності для розвитку творчих здібностей та пов'язаних з ними психічних процесів.

Розвиток творчих здібностей молодших школярів є надзвичайно важливим для системи освіти в цілому. Діти молодшого шкільного віку, які мають розвинені навички самостійної художньої діяльності, які виявляють творчі здібності, продовжують їх розвивати і надалі. Успішність шкільного навчання дітей молодшого шкільного віку залежить від рівня розвитку творчих здібностей, комунікативності, пізнавального інтересу у сфері мистецтва, самостійності та інших значущих чинників.

Образотворча діяльність є потужним поштовхом у розвитку творчих здібностей у дітей з мовленнєвими порушеннями, а також прогресивним засобом розвитку та її творчих здібностей. Кожен вид мистецтва наділений своїми специфічними можливостями впливу на особистість, але, діючи окремо, не завжди може повною мірою розвинути її творчі здібності, отже, і виховати повноцінну, гармонійно розвинену, творчу особистість. Тому особливе значення у розвитку творчих здібностей представляє взаємодія різних видів мистецтва та художньо-естетичної діяльності.

Якщо художню школу відвідують діти з особливими освітніми потребами за особливим бажанням і за наявності талентів і здібностей, то охопити всіх дітей та розвинути у них творчі здібності,

це завдання спеціальних шкіл. Проблема правильно підібраних кадрів викладання мистецтва, існування кількох програм з образотворчого мистецтва.

Таким чином, у педагогічній практиці існує протиріччя: між необхідністю розвитку творчих здібностей у молодших школярів у образотворчій діяльності та недостатньою розробленістю методичного забезпечення організації даного процесу.

Результати діагностичного дослідження на початковому етапі практичного дослідження показали, що у дітей молодшого шкільного віку, які мають мовленнєві порушення, розвиненість творчих здібностей перебуває в основному на середньому та низькому рівнях, високий рівень виявлено у чотирьох дітей, загалом у діагностиці брало участь 20 дітей.

Розвиток творчих здібностей у дітей молодшого шкільного віку безпосередньо залежить від підготовленості педагога, його готовності нешаблонно мислити, підходити до роботи творчо, захоплено, здатним до експериментальної та творчої діяльності. Тому розробка занять вимагає підбору матеріалу різного цікавого характеру, постановки перед дітьми завдань проблемного навчання, використання на заняттях ігрових моментів, які б стимулювали активність учнів.

Мета комплексу завдань: розвиток творчих здібностей у дітей молодшого шкільного віку, які мають мовленнєві порушення, на заняттях з образотворчої діяльності.

Завдання комплексу вправ:

1. Для розвитку оригінальності мислення необхідно розвивати здатність мислити нешаблонно, формувати ступінь залучення до творчого процесу – силу емоційних відгуків на творчі завдання, що має відображення у творчому продукті, підкреслюючи його оригінальність. Розвивати здатність до активізації свого творчого потенціалу – використання уяви. Навчити дітей не боятися висловлювання своїх думок, висувати різні на перший погляд смішні ідеї.

2. Для розвитку гнучкості мислення необхідно розвивати вміння придумувати якнайбільше ідей, образів, розвивати навички організації самостійної творчої діяльності, оперативний вибір прийомів у вирішенні поставленого творчого завдання, націленість на результат. Ознайомити з різними видами образотворчої діяльності, що значною мірою полегшить дітям завдання у виборі засобів і матеріалів.

3. Для розвитку продуктивності мислення необхідно розвивати здатність до генерування великої кількості ідей. Не зациклюватися на одному об'єкті, а легко переходити до вирішення нового завдання, створювати якнайбільше продуктів, ідей, братися за новий проект і його модифікувати. Певною мірою необхідно навчити дитину вміти концентруватися у виконанні роботи, так як тільки так можна перемикатися з однієї ідеї на іншу. А для розвитку кругозору, багатосторонньої уяви необхідно постійно поповнювати «скарбничку» знань, образів, технік малювання.

4. Для розвитку розробленості ідеї необхідно познайомити з різними техніками малювання, навчити бачити деталі, які спочатку не видно. Дослідити об'єкти з різних сторін і властивостей, перетворювати продукт на інший, максимально відмінний від оригіналу. Не зациклюватися на загальноприйнятих образах, а самому змінити об'єкт максимально можливими способами.

Умови, що забезпечують ефективність проведення занять із молодшими школярами, які мають порушення мовлення:

- забезпечення емоційного комфорту дитини;
- використання особистого прикладу у творчому підході до вирішення поставлених завдань;
- облік індивідуальних та психолого-педагогічних особливостей дітей, а також в основі застосовуємо диференційований підхід у навчанні;
- корекція у класі просторового середовища, сприятливого для формування мистецьких уявлень у образотворчій діяльності молодшого школяра (збагачення середовища матеріалами, необхідними для творчості, оформлення виставок репродукцій художників та дитячих робіт тощо).

У ході побудови завдань ми враховували такі дидактичні принципи:

- природовідповідності – обліку типологічних психологічних особливостей дітей молодшого шкільного віку;
- спадкоємності та перспективності, що підкреслюють пропедевтичне значення початкової освіти для формування готовності до подальшого навчання та реалізують міжпредметні та внутрішньопредметні зв'язки у змісті освіти;
- інтеграції навчання, розвитку та виховання, що визначає необхідність використання засобів

конкретного навчального предмета для соціалізації школяра, розвитку його соціальної культури, а також відповідних практичних умінь;

- наочності – широкого використання зорової, слухової та зорово-слухової наочності;

- свідомості та активності, спрямованих на активізацію творчого потенціалу учня. Для підтримки активності у навчанні важливо ставити перед учнями ціль, спираючись на якості, як завзятість, наполегливість, активність. Усвідомлення мети дає позитивний результат у навчанні.

Активні методи розвитку творчих здібностей у дітей молодшого шкільного віку, які мають порушення у мовленні:

- проблемні ситуації (постановка проблемних ситуацій ставить за мету активізацію зусиль учнів щодо вирішення відповідної суперечності, в результаті чого діти активно включаються в діяльність, що позитивно впливає на розвиток творчої активності, уяву);

- використання форм інтерактивного навчання або їх елементів: «методу проектів», «мозкового штурму», «інтерв'ювання різних персонажів»;

- метод дослідницького вивчення (забезпечення організації пошукової творчої діяльності дітей щодо вирішення нових для них проблем);

- групова та парна роботи (організація взаємодії групи дітей при виконанні завдання чи вирішенні проблеми);

- театралізація (елементи театралізації використовують для того, щоб діти поринули в ситуацію.

Це ефективний шлях до розширення словникового запасу дітей молодшого шкільного віку, подолання ними скутості, страху перед публічним виступом, розвитку емоційно-вольової сфери);

- метод проектів (самостійна творча робота учнів, виконана під керівництвом вчителя);

- метод евристичних питань (здійснення частково-пошукової діяльності з пошуку відповідей на ряд проблемних питань, підготовлених педагогом у порядку зростання труднощів, з метою організації засвоєння навчального матеріалу через форму запитання-відповідь).

Для підвищення рівня сформованості творчих здібностей на заняттях образотворчої діяльності необхідно створити загальний сприятливий «мікроклімат у класі» та школі, стиль відносин між педагогами та дітьми, дитячих взаємин. Практична робота включила розробку та проведення циклу завдань у рамках класно-урочної системи навчання.

Програма з розвитку творчої особистості на заняттях з образотворчої діяльності передбачає роботу різноманітними образотворчими матеріалами, що сприяють творчому розвитку. Зміст комплексу розроблених завдань спрямований на розвиток всіх виділених компонентів творчих здібностей в образотворчій діяльності у дітей молодшого шкільного віку. Особлива увага приділяється необхідності бути уважними при втіленні задуму роботи, акуратності, прояву оригінальності, здатності швидко перемикатися з однієї ідеї чи завдання на інше та доведенні до кінця свого «продукту» діяльності.

Учень у процесі малювання відчуває різні почуття – радіє створеному ним гарному зображенню, засмучується, якщо щось не виходить, прагне подолати труднощі. Заняття малюванням розвивають вміння бачити прекрасне у житті, у творах народної творчості. Таким чином, для розвитку творчих здібностей дітей з порушенням мовлення у початковій школі сьогодні необхідно використовувати нове, цікаве, нестандартне, це сприяє розвитку у дітей пізнавального інтересу до навчання та міцнішого засвоєння знань. На уроках образотворчої діяльності у початковій школі можливо застосовувати як традиційні, так і нетрадиційні форми і методи розвитку творчих здібностей молодших школярів. Адже там, де жоден із традиційних методів не дозволяє ефективно досягти мети, педагоги використовують нетрадиційні методи викладання, які дають набагато ефективніші результати.

Ми вважаємо, що у нашому суспільстві, що успадковує кращі традиції минулого, велике значення у розвитку творчих здібностей набула саме образотворча народна творчість. Формування почуття прекрасного, емоційний відгук – це невпинна робота з формування у школярів відповідальності, гордості за виконану роботу, і роль образотворчого мистецтва в цьому плані неможливо переоцінити. У своїй педагогічній діяльності ми через сприйняття прекрасного розвиваємо творчі здібності дітей.

Використання методик та прийомів дозволить покращити процес виховання особистості дитини, внаслідок якого розвиваються її творчі здібності, оригінальність та гнучкість мислення, його продуктивність, розробленість ідеї.

Молодший шкільний вік сприятливий для розвитку творчих здібностей. Діти цього віку здатні

оригінально та нестандартно вирішувати творчі завдання, а відсутність негативного досвіду самовираження, відсутність страху прояву своїх здібностей їм у цьому допомагають. Характерні риси розвитку мислення в період шкільного дитинства виражаються в переході від наочного рівня розумової діяльності до абстрактно-логічного, від конкретного до проблемного, що відображається в гнучкості, оригінальності та продуктивності мислення. Основною особливістю цього етапу розвитку вважається вдосконалення мовленнєвої функції у процесі вербальної взаємодії, абстрактної від конкретної ситуації, що визначає появу складних форм мови.

Розвиток пам'яті, уваги дитини з мовленнєвими порушеннями має велике значення для розвитку творчих здібностей. Безпосередньо дані якості, за даними психологів, вважаються головним для розвитку творчих здібностей та підвищують творчо-пошукову активність. Розвиток творчих здібностей здійснюється на основі двох підходів: слід культивувати творчу уяву; в особливій культурі потребує процес втілення образів, які створюються творчістю.

Завдання з образотворчої діяльності надають широкі можливості для розвитку творчих здібностей у дітей молодшого шкільного віку. Це пояснюється тим, що заняття з образотворчої діяльності потребують творчої активності, стабільної роботи думки, уяви, самостійності, ініціативи, а також властива яскраво виражена естетична спрямованість як за формою, так і за змістом.

Розглянувши методичні посібники та програми з образотворчої діяльності, можна сказати, що образотворча діяльність сприяє розвитку дрібної моторики, творчих здібностей дитини з мовленнєвими порушеннями, просторового мислення, уяви, уваги, пам'яті, посидючості, акуратності, уміння доводити почате до кінця, зосереджено та цілеспрямовано займатися, допомагати другу чи однокласнику, долати труднощі тощо.

Висновки, перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження. Образотворча діяльність допомагає виховувати у дітей любов до всього кращого, розвиває почуття прекрасного. Щоб зберегти інтерес та мотивацію у дитини до взаємодії та створення нової творчої роботи, виробити, педагого інтегрують творчу діяльність з тематичними вправами, спрямованими на емоційний відгук.

Можна зробити висновок, що образотворча діяльність дає широкі можливості для розвитку творчих здібностей у дітей молодшого шкільного віку. Це пояснюється тим, що специфіка занять художньої спрямованості вимагає творчої активності, стабільної роботи думки, уяви, самостійності, ініціативи, а також на заняттях образотворчої діяльності властива яскраво виражена естетична спрямованість.

Список використаних джерел:

1. Антипець В. П., Артюх М. С. (2015) Розвиток творчих здібностей учнів початкових класів як основи креативної особистості. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. Вип. 125. С. 279-282. **2. Архипкіна Н.** (2003) Креативність та її діагностика. Психолог. № 4. С. 15-17. **3. Воробйова Т. В.** (2014) Формування креативних здібностей молодших школярів у процесі розв'язання навчальних завдань : автореф. канд. пед. наук : 13.00.09. Тернопіль. 19 с. **4. Лепетченко М. В.** (2015) Формування здатності до творчого самовираження як засобу об'єктивації особистості у дітей із порушеннями мовлення. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. Вип. 29. С. 54-60. **5. Рібцун Ю. В.** (2020) Учні початкових класів із тяжкими порушеннями мовлення: навчання та розвиток : навч.-метод. посіб. Львів : Світ. 264 с.

References:

1. Antypets' V. P., Artyukh M. S. (2015) Rozvytok tvorchykh zdbnostey uchniv pochatkovykh klasiv yak osnovy kreatyvnoyi osobystosti. Visnyk Chernihivs'koho natsional'noho pedahohichnoho universytetu. Seriya: Pedahohichni nauky. Vyp. 125. S. 279-282. **2. Arkhpykina N.** (2003) Kreatyvnysh' ta yiyi diahnostyka. Psykholoh. № 4. S. 15-17. **3. Vorobyova T. V.** (2014) Formuvannya kreatyvnykh zdbnostey molodshykh shkolyariv u protsesi rozv'yazannya navchal'nykh zavdan' : avtoref. kand. ped. nauk : 13.00.09. Ternopil'. 19 s. **4. Lepetchenko M. V.** (2015) Formuvannya zdatnosti do tvorchoho samovyrazhennya yak zasobu ob'yektyvatsiyi osobystosti u ditey iz porushennyamy movlennya. Naukovyy chasopys Natsional'noho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seriya 19: Korektsiyina pedahohika ta spetsial'na psykholohiya. Vyp. 29. S. 54-60. **5. Ribtsun Yu. V.** (2020) Uchni pochatkovykh klasiv iz tyazhkymy

porushennyamy movlennya: navchannya ta rozvytok : navch.-metod. posib. L'viv : Svit. 264 s.

Hnoievska O. Honcharenko S. Peculiarities of the development of creative abilities of younger schoolchildren with speech disorders.

The article proves the need for the development of creative abilities of children with speech disorders as an important element of the psychological ability to study at school, presents a methodical analysis of the possibilities and approaches to the development of this mental development, chooses which teachers or parents (legal representatives) in the conditions of family education will be able to complete another degree in overcoming specific patterns of development of schoolchildren with speech disorders.

Key words: schoolchild, creativity, creative abilities, speech disorders.

DOI: <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series19.2023.45.04>

УДК: 376.36:81'23

Л. Р. Дробім

liliya.drobit@lnu.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0001-5915-5304>

О. О. Матюхіна

olhamatuhina@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0002-0136-7990>

АЛЬТЕРНАТИВНІ ЗАСОБИ КОМУНІКАЦІЇ У ЛОГОПЕДИЧНІЙ РОБОТІ

У логопедичній роботі використання альтернативних засобів комунікації є важливим елементом для сприяння розвитку мовних навичок у дітей з вадами мовлення. Ця стаття розглядає різноманітні методи, такі як жестова мова, піктограми, спеціалізовані додатки для смартфонів та планшетів, які сприяють взаєморозумінню між логопедом та пацієнтом. Досліджує їхні переваги у використанні під час занять та вдома. Впровадження цих альтернативних засобів комунікації в логопедичну практику може покращити ефективність навчання та підтримати дітей у процесі розвитку мовлення.

Ключові слова: комунікація, логопедія, альтернативні засоби комунікації, покращення мовлення, спілкування.

Постановка проблеми. У сучасному світі розроблені та широко використовуються різноманітні альтернативні засоби комунікації для дітей, які мають розлади мовлення та спілкування. Взаємодія та спілкування з оточуючими є необхідністю для повноцінного розвитку дитини та її успішної інтеграції у суспільство [3, с. 76]. Однак існують серйозні проблеми та виклики, пов'язані з ефективністю та доступністю цих альтернативних засобів комунікації у логопедичній роботі.

По-перше, не всі логопеди та батьки мають доступ до сучасних технологій та програм, які можуть полегшити комунікацію дітей. Це обмежує можливості ефективного навчання та спілкування цієї категорії дітей.

По-друге, існує проблема відповідності та індивідуалізації підходів до вибору альтернативних засобів комунікації. Кожна дитина має унікальні потреби та особливості і вибір адекватних засобів комунікації повинен бути здійснений індивідуально, що може бути часом спрощено або недостатньо ефективно в реальних умовах роботи.

Таким чином, проблема полягає в необхідності вдосконалення та оптимізації використання альтернативних засобів комунікації в логопедичній роботі для дітей з розладами мовлення та спілкування з метою забезпечення їхнього повноцінного розвитку, соціальної інтеграції та самореалізації у суспільстві.

Аналіз досліджень і публікацій. Ефективність використання альтернативних засобів спілкування у логопедичній роботі була досліджена в багатьох наукових дослідженнях. Згідно з даними досліджень, використання альтернативної комунікації позитивно впливає на мовленнєвий розвиток